

UOT 37.01.

Şafiqə Veyis qızı Zülfüqarova

Azərbaycan Dövlət Pedaqoji Universitetinin

Ümumi pedaqogika kafedrasının dosenti, pedaqogika üzrə fəlsəfə doktoru

<https://orcid.org/0000-0002-1272-3682>

[https://doi.org/10.69682/arti.2024.91\(6\).223-226](https://doi.org/10.69682/arti.2024.91(6).223-226)

UŞAQLARLA MƏŞĞƏLƏLƏRDƏ YENİ İNTERAKTİV TEXNOLOGİYALARDAN İSTİFADƏNİN ƏSAS İSTİQAMƏTLƏRİ

Шафиға Вейс гызы Зулфугарова

доцент кафедры Общей Педагогике Азербайджанского Государственного

Педагогического Университета, доктор философии по педагогике

ОСНОВНЫЕ НАПРАВЛЕНИЯ ИСПОЛЬЗОВАНИЯ НОВЫХ ИНТЕРАКТИВНЫХ ТЕХНОЛОГИЙ НА ЗАНЯТИЯХ С ДЕТЬМИ

Shafiqə Veyis Zulfugarova

associate professor

of the department of General pedagogy of the Azerbaijan State

Pedagogical University, doctor of philosophy in pedagogy

THE MAIN DIRECTIONS OF USING NEW INTERACTIVE TECHNOLOGIES IN CLASSES WITH CHILDREN

Xülasə. Elmi məqalədə uşaqlarla məşğələlərdə aparılan təlim prosesində interaktiv metod və texnologiyalardan istifadə imkanları üzə çıxarılmışdır. İnnovativliyi və tamlığı qorunmaqla istifadə olunan iş formaları və üsulları göstərilmişdir. Məktəbəqədər yaşlı uşaqlarda məşğələlərdə istifadə olunan ən fəal təlim metodu, rollu oyunlar və onlardan istifadə imkanları göstərilmişdir. Əqli hücum və bu metoddan məşğələlərdə uşaqların fəallığının artırılması, konkret problemin həlli və qoyulan suala cavabın axtarılması zamanı istifadəsinin əhəmiyyəti açıqlanmışdır. Söz assosiasiyaları, Klaster və bu metodları tətbiq edərkən məşğələdə tərbiyəçinin uşaqlarla dərsi aparmaq metodikası öyrənilmişdir.

Açar sözlər: *təlim, inkişafetdirici, metod, texnologiya, tərbiyəçi, uşaqlar*

Анотация. В научной статье раскрыты возможности использования интерактивных методов и технологий в учебном процессе, проводимом на занятиях с детьми. Показаны используемые формы и методы работы при сохранении их новаторства и завершенности. У детей дошкольного возраста показаны наиболее активный метод обучения, ролевые игры и возможности их использования. Объяснено значение мозговой атаки и использования этого метода в упражнениях для повышения активности детей, решения конкретной задачи и поиска ответа на заданный вопрос. На занятиях изучались словесные ассоциации, Кластер, методика воспитателя проведения урока с детьми при применении этих методов.

Ключевые слова: *обучение, развивающий, метод, технология, воспитатель, дети.*

Abstract. In the scientific article, the possibilities of using interactive methods and technologies in the training process conducted in the exercises with children have been revealed. The work forms and methods used are shown while preserving their innovativeness and completeness. The most active learning method, roleplaying games and the possibilities of using them are shown in preschool children. The importance of mental attack and the use of this method in the exercises to increase the activity of children, to solve a specific problem and to search for an answer to a given question has been explained. Word associations, Cluster, and the method of the educator to teach the child while applying these methods were studied in the lesson.

Keywords: *training, developer, method, technology, educator, children*

Şəxsiyyətyönlü təhsildə pedaqoji prosesin mərkəzində dayanan tərbiyəçi-müəllim və uşaqların vəzifələri o an dəyişir. Onların fəaliyyəti necə qurulur? Əlbəttə ki, əvvəlcədən müəyyən olunmuş nəticələrə əsasən qurulur. Tərbiyəçi-müəllim dərs zamanı yeni texnologiyaların içərisindən ən önəmlisini seçir. Bu texnologiyaların müəyyən olunmasında tərbiyəçi-müəllim və uşaq şəxsiyyəti təlimin aparıcı subyekti kimi çıxış edir. Münasibətlər “subyekt-subyekt” formula uyğun qurulur. Bu zaman uşaqlar öz təfəkkürünün, düşüncəsinin, tərbiyəçi-müəllimlər isə uşağın inkişafı üçün şəraitin təşkilatçısı olur. Tərbiyəçi-müəllimlərin rəhbərlik vəzifəsi dəyişir, məlumat vermək sahəsindəki fəaliyyəti məhdudlaşır. O daha çox qrupda təlim fəaliyyətini əlaqələndirən, istiqamətləndirən məsləhətçi kimi uşaqların müstəqil idraki fəaliyyətini, yaradıcılığını təşkil edən subyektə çevrilir. Uşaqlar isə müstəqil axtarışlar aparmağa, yaradıcı fəaliyyət göstərməyə motivə edilir.

Şagird və müəllimin yaradıcı fəallığını nəzərdə tutan, hər bir məktəblinin özünü komfort hiss etdiyi, öyrənilən problem üzrə öz fikrini bildirmək imkanı olan, öz şəxsi maraqlarını, sərbəstliyini, işdə tədqiqatçılıq bacarığını büruzə verən, əməkdaşlıq atmosferini, uğurlarını hiss edən və yaşayan dərs hazırlayıb keçmək hər bir müəllimin arzusudur.

Dərsə verilən əsas tələblərdən danışarkən məktəblilərin idrak fəallığı üçün şəraitin yaradılmasını onun əsas məqsədi hesab edirlər. Belə dərstdə uğur qazanmağa imkan verən vasitələri, metod və üsulları isə müəllim özü fikirləşməli və seçməlidir. Bu zaman o öz şagirdlərinin yaş, psixoloji, fərdi xüsusiyyətlərini, sinfin hazırlıq səviyyəsini bilməli, peşəkarlığını, intuisiya və yaradıcılıq potensialını işə salmalıdır.

Təlim mühiti planlaşdırılmış və plansız şəkildə fəaliyyət göstərə bilər. Planlaşdırılmış fəaliyyət günün əsas hissəsini təşkil edir. Rejim anlarında təlimdən kənar fəaliyyətlərə məktəbə-qədər yaşlı uşaqlar üçün zəruri olan stabillik və tanışlıq, öyrənmə fəaliyyətləri məzmun sahələrinə və böyüklər tərəfindən planlaşdırılan xüsusi məqsədlərə malikdir. Planlaşdırılmış və plansız fəaliyyətlər üçün xoş, təhlükəsiz mühit, sağlam, təmiz, isti və stimullaşdırıcı sahələr yaradılır ki, bu sahələrdə tənqidi düşüncə bacarıqları, müxtəliflik, çoxmədəniyyətlik kimi məsələlər forma-

laşdırılır və öyrənmə bacarıqlarının genişləndirilməsi və formalaşdırılması üçün şərait yaradılır.

Erkən dövrdə mühit inkişafetdirici xarakter daşmalıdır. “İnkişafetdirici və dəstəkləyici mühitin yaradılması üçün məktəbəqədər təhsil müəssisələrində müxtəlif guşələr (fəaliyyət mərkəzləri) təşkil olunur. Bu guşələr inkişaf sahələri üzrə qurulur və uşağın inkişafını təmin edir.” (1, s. 35)

Müəllifin dediyi fəaliyyət mərkəzləri (guşələr) dedikdə, əsasən, aşağıdakılar nəzərdə tutulur: riyaziyyat guşəsi; kitab guşəsi; stolüstü oyunlar guşəsi; elm guşəsi; təsviri fəaliyyət guşəsi; qum və su guşəsi və s.

Uşaqlarla (1-3 yaş) öyrənmə prosesində onun innovativliyi və tamlığı qorunmaqla aşağıdakı iş formalarından istifadə edilir: fərdi, yarımqruplarla, kollektiv.

Uşaqlarla (3-6 yaşa qədər) iş formaları fərdi, cütlərlə, qruplarla və kollektiv iş nəzərdə tutulur. Pedaqoji proses ətraf mühitin və əşya aləminin fəal tədqiqi prosesində uşağın bütün inkişaf sahələri üzrə fəaliyyət növlərinin kompleks inkişafı üzərində qurulmalıdır. Müxtəlif fəaliyyət növlərinin qarşılıqlı əlaqəsi şəraitində təşkil olunmalıdır. Pedaqoji proses şəxsiyyətyönlülük prinsipi əsasında təşkil olunmalıdır. 3-6 yaşa qədər uşaqlarla iş zamanı təhsildə yaradıcı düşüncə, müstəqil mühakimə yürüdə bilən demokratik dünyagörüşünə malik şəxsiyyət formalaşdırmaqda geniş imkanları olan əqli hücum, tap-tapmaca, nağıletmə, müzakirə, saxələndirmə (klaster), problemlə vəziyyət, oyunlar, suallar, söz assosiasiyası kimi təlim üsullarından istifadə edildikdə müsbət nəticələr əldə etmək mümkündür.

İnteraktiv təlim metodları uşaqlarda inam hissi tərbiyə etməklə yanaşı, yaradılan mühit onlarda tədqiqatçılığa, təşəbbüskarlığa maraq oyadır. Bundan başqa interaktiv təlim metodları uşaqlarda əməkdaşlıq etməyi, başqalarını dinləməyi, təhlil etmək qabiliyyətini inkişaf etdirir. Məşğələ zamanı interaktiv təlim metodlarının tətbiqi uşaqlarda müstəqil düşünmək, sərbəst rəy söyləmək, hər hansı problem barədə başqalarının fikrinə münasibət bildirmək, çoxluğun qərarını qəbul etmək kimi keyfiyyətlər yaradır. İnteraktiv təlim zamanı daha çox istifadə olunan qruplarla iş formasıdır. Bu iş forması uşaqlarda problemin birgə həll edilməsini, müstəqil işləməyi, əməkdaşlıq etməyi və sərbəst fikir söyləmək

kimi keyfiyyətləri tərbiyə edir. Tərbiyəçi uşaqları onların bilik səviyyəsini, xarakterini nəzərə alaraq 4-5 nəfərdən ibarət kiçik qruplara ayırır. Qabiliyyətli uşaqlar rəqib kimi deyil, qrupun lideri kimi qəbul olunurlar.

Qruplarda iş aşağıdakı qaydada aparılır:

1. Hər bir qrup bir masanın arxasında əyləşir;

2. Uşaqlar gördükləri işi təqdim etmək üçün öz aralarında 1 nəfəri lider seçirlər. Həmin uşaq qrupun işinin nəticəsini təqdim edir.

3. Tərbiyəçi mövzu ilə əlaqədar tapşırıq verir, işin görülməsi müddətini müəyyən edir.

4. Tərbiyəçi qruplar arasında gəzib, işləri müşahidə edir, suallara cavab verir, ehtiyac olduqda əlavə məlumat verir.

5. Müəyyən edilmiş müddət başa çatdıqdan sonra tərbiyəçi işi dayandırır və nəticələri bildirməyi xahiş edir.

6. Tərbiyəçi qrup liderlərinin təqdimatını dinləyib ümumiləşdirir.

Qruplarla iş formasını müxtəlif variantlara ayırmaq olar:

1. Bütün qruplar ümumi mövzu ətrafında müxtəlif materiallarla işləyirlər;

2. Bütün qruplar eyni vaxtda bir tədris materialı üzərində işləyirlər;

3. Eyni material üzərində qruplar növbə ilə işləyirlər.

Müasir təlim texnologiyalarının, interaktiv təlim metodlarının tətbiqi təcrübəsi göstərir ki, bu metodlar uşaqların idrak fəallığının və məntiqi təfəkkürünün inkişafına zəmin yaradır. Bu gün məktəbəqədər təhsil müəssisələrində istifadə olunan interaktiv təlim uşaqlardan çox tərbiyəçidən böyük məharət tələb edir. Tərbiyəçi elə fəal olmalıdır ki, uşaqları istiqamətləndirə bilsin. İnteraktiv təlim metodları bütün məşğələlərdə tətbiq olunduğu kimi sadə riyazi təsəvvürlərin inkişafı məşğələlərində də geniş tətbiq olunur. İnteraktiv təlimin əsas xüsusiyyəti olan problem situasiyanın yaranması riyaziyyat məşğələlərində müxtəlif məsələlərin həllində, əyləncəli, düşündürücü testlərin, inkişafetdirici təlim tapşırıqlarının, hesablamaların aparılmasında məntiqi əyləncəli tapşırıqların yerinə yetirilməsində həyata keçirilir. Sadə riyazi təsəvvürlərin inkişafı məşğələlərində daim problemlə suallar olur, uşaqların diqqəti bu sualların həllinə yönəldilir. İnteraktiv təlim məntiqi təfəkkürə əsaslanan təlim metodudur. Riyaziyyat məşğələlə-

rində uşaqların məntiqi təfəkkürü daha yaxşı inkişaf edir. Əşyaları uzunluğuna, eninə görə ölçmək, müqayisə etmək, oxşar olanları qruplaşdırmaq, əşyaları rənginə, formasına, ölçüsünə görə fərqləndirmək kimi verilən inkişafetdirici tapşırıqlar məntiqi təfəkkürün inkişafına müsbət təsir edir. Kompleks məşğələlərdə verilən idrakı inkişaf etdirən çalışmalar uşaqların fəallığını xeyli artırır. Müqayisə metodu ilə uşaqlar “azdır, çoxdur, bərabərdir, uzundur, qısadır, ucadır, alçaqdır, hündürdür, enlidir, ensizdir, tamdır hissədir” kimi anlayışları öyrənirlər. Uşaqlar əşyaları, hündəsi fiqurları rənginə, ölçüsünə, formasına görə qruplaşdırma bilirlər. İstifadə olunan əqli hücum, beyin həmləsi, yeni mövzunun izahından əlavə çalışmaların yerinə yetirilməsi zamanı tətbiq olunur.

Sadə riyazi təsəvvürlərin inkişafı məşğələlərində əsasən aşağıdakı interaktiv təlim metodlarından istifadə olunur: **rollu oyunlardan**, demək olar ki, bütün məşğələlərdə istifadə etmək olar. Rolları ifa edən uşaqlar yaşlıları təqlid edirlər. Məsələn, “Gəlinciyə məktəb forması ala” oyununda uşaqların bəziləri satıcı, bəziləri isə alıcı rolunda oynayır və s. **Əqli hücum**. Bu metoddan məşğələlərdə uşaqların fəallığının artırılması, konkret problemin həlli və qoyulan suala cavabın axtarılması zamanı tez-tez istifadə edilir. Əqli hücum daha çox yeni mövzunun öyrənilməsinə başlanarkən giriş müsahibəsində motivasiya yaradılarkən və ümumiləşdirmə aparılarkən təşkil olunur. **Söz assosiasiyaları**. Bu metodu tətbiq edərkən məşğələnin əvvəlində tərbiyəçi öyrəniləcək mövzu ilə əlaqədar bir söz deyir, sonra uşaqlara tapşır ki, sözü eşitdikdə ağıllarına gələn sözləri dərhal desinlər. Məsələn, hündür-uşaqların cavabı: bina, ağac, ev, hasar və s. **Klaster (şaxələndirmə)**. Hər hansı bir mövzu və ya fikrin müəyyən qədər açılmasına, uşaqların bu mövzu ətrafında geniş, sərbəst düşüncələrinə şərait yaradan metoddur. Məs. Hündəsi fiqurlar.

Beləliklə, sadə riyazi təsəvvürlərin inkişafı məşğələlərində tətbiq olunan interaktiv təlim metodları 5 yaşlıların keyfiyyətli məktəb təlimində müvəffəqiyyət qazanmalarına imkan verir.

Problemin aktuallığı Bütün məktəbəqədər yaşlı uşaqların məktəbəqədər təhsillə əhatə edilməsi, onların hərtərəfli inkişafı, uşaqların idrakı fəallığı, integrativ və interaktiv təlimi, tərbiyəçi-müəllimin sərəştəlliliyi, təhsilin demokratik prinsiplərlə idarə edilməsi qanunauyğunluqları şəxsiyyətyönlü təhsil

sistemində pedaqoji prosesin mərkəzində dayanan tərbiyəçi-müəllim və uşaqların funksiyalarını dəyir. Bu baxımdan elmi məqalə aktualdır.

Problemin elmi yeniliyi ondan ibarətdir ki, burada məktəbəqədər yaşlı uşaqların hərtərəfli inkişafına, bütün həyatı boyu ona lazım olacaq sosial kompetensiyaların formalaşmasına təsir edən yeni texnologiyalar, bu texnologiyaları həyata keçirmək-

dən ötrü bizə lazım olan üsul və metodlar üzə çıxarılmışdır.

Problemin praktik əhəmiyyəti ondan ibarətdir ki, irəli sürülən ideya və təkliflərdən məktəbəqədər təhsil işçiləri, pedaqoq-müəllimlər və məktəbəqədər tərbiyə sahəsində təhsil alan bakalavrlar bəhrələnmə bilirlər.

Ədəbiyyat:

1. Ağayev, Ş.O. Məktəbəqədər kurikulum: nəzəriyyə və təcrübə. / Ş.Q. Ağayev, S.S. Rzayeva. - Bakı: MM-S, -2017. -304s
2. Həsənova, P. Məktəbəqədər təhsildə pedaqoji ünsiyyət və onun müasir problemləri // -Bakı: Məktəbəqədər və ibtidai təhsil, -2022. №2, -s.48-56.
3. Məktəbəqədər təhsilin kurikulumu (Layihə). / -Bakı: Azərbaycan Respublikası Təhsil İnstitutu, -2017, - 117s.
4. Nəzərov, A. Müasir təlim texnologiyaları (Mühazirə xülasələri): Dərs vəsaiti. / A. Nəzərov. -Bakı: ADPU, -2012, -103 s.
5. Uşağımızın dünyasına bələdsinizmi? / tərt. Ed. B. Mikayıllı. -Bakı: -2008.- 46 s.

E-mail: safiqazulfuqarova@gmail.com
Redaksiyaya daxil olub: 27.11.2024.